

Všechny typy se v mnoha variantách používaly souběžně bez rozlišení, kam byly odesílány. Pro protektorát se používaly i dopisnice s pouze německým textem a naopak do říše a ciziny i dopisnice dvojjazyčné, podle toho, který typ byl momentálně k dispozici. Většina použitých protektorátních dopisnic má na adresní straně datum vydání 1940 nebo 1942, některé mají vytištěnou cenu 5 h, často označení Meridian 024 a 24 1/2/1, FUPRA 024 aj.

Textová strana dopisnic typu A a B:

Zadní strana dopisnice byla opatřena stejným strojopisným cyklostylovaným (u protektorátních dopisnic) nebo tištěným textem (u obou skupin): „Ich bestätige dankend den Empfang Ihres/Deines Paketes vom...“. Dělení lze založit na základních odlišnostech předepsaného textu a způsobu datace, i když u strojopisných textů je mnoho drobných variant.

Základní odlišností v textu je umístění předložky „vom“ v dolní řádce ve vztahu ke slovu „dankend“ v horní řádce:

1. typ „vom“ je pod písmeny „an“;
2. typ „vom“ je pod písmenem „e“.

Datace se v textu vyskytovala dvakrát. Horní údaj byl umístěn v pravém rohu vedle slova „Theresienstadt“ a další datace byla součástí textu. U obou typů měla formu úplného číselného označení roku, tj. 1943 a 1944.

V některých případech byl text doplněn údajem „Brief folgt“. Výraz „Brief“ byl běžně v dokumentech z ghetta používán pro označení listovní zásilky - nikoli ve smyslu dopisu jako zásilky v uzavřené obálce. Výraz „Brief folgt“ tedy ve skutečnosti znamenal „dopisnice následuje“.

C. dopisnice s číslem formuláře na textové straně

C 1: s číslem 215

- text stejný jako u předešlých typů, často bez údaje „Brief folgt“;
- „vom“ vždy umístěno pod písmenem „e“ slova „bestätige“ ve výrazu: „Ich bestätige dankend den Empfang ...“;
- datace vždy vyznačena plným čtyřčíslím, a to 1944;
- barva dopisnice: červenohnědá, béžová.

C 2: s číslem A6-335-V/7-VIII.44-50m-215

- text a umístění předložky „vom“ stejné jako u formuláře 215, bez údaje „Brief folgt“;
- datace:
 - a) obojí datace čtyřčíslím 1944
 - b) obojí datace trojčíslím 194
 - c) horní datace u názvu Theresienstadt dvojčíslím 19 a dolní trojčíslím 194.

Vyčerpávající katalog všech dopisnic a formulářů vztahujících se k používání připouštěcích známek s popisem jednotlivých odchylek tisku, barev apod. by byl obsažnější a navíc lze předpokládat i jejich další, dosud nedohledané druhy a varianty. Záměrem studie je spíše v širších souvislostech přiblížit jejich používání a na základě pramenného materiálu osvětlit jednu ze součástí života vězňů v ghettu, kterou byla komunikace s okolním světem. Dopisnice a balíkové zásilky byly tím článkem, který je ještě spojoval s jejich bývalým občanským životem.

Dopisnice se stvrzením příjmu balíku byly do března 1944 odesílány z poštovního úřadu v Bohušovicích nad Ohří. Poslední známý podej je z 21. 3. 1944. Frankovaly se 30haléřovou protektorátní známkou a orážely se ručním denním razítkem poštovního úřadu v Bohušovicích nad Ohří. Razítko bylo kulaté s můstkem a dvojjazyčným názvem Bauschowitz ad Eger a Bohušovice n. Ohří. Velmi často byl na adresní straně zásilky vyznačen údaj 11 b v kroužku. 30h známka se používala jak pro vnitřní protektorátní styk, tak pro dopisnice se stvrzením příjmu balíku zasílané do říše. Frankování 30h známkou nekoresponduje s poštovním listovním sazebníkem platným od roku 1941 ani se sazebníkem, který byl součástí nového poštovního řádu z roku 1944, kde pro jednoduché dopisnice o nejvyšším rozměru 14,8 x 10,5 cm byla určena minimální sazba 50 h, a to pro místní dopravu. Vnitřní protektorátní doprava měla určeno porto 60 h. Vyplácení 30h známkou do března 1944 nasvědčuje, že dopisnice se stvrzením příjmu balíku byly podávány jako tiskoviny. Ty podléhaly na území protektorátu výplatnému 30 h, pokud jejich váha byla nižší než 20 g. Za tiskoviny protektorátní pošta pokládala lístky, kde bylo dovoleno: „vyznačit odesílatelovo a příjemcovovo jméno, stav, povolání, firmu, adresu, datum, podpis ..., oslovení..., pořadové nebo evidenční číslo týkající se vylučné zásilky ...“. Pokládaly se za ně také „rozmnóženiny na papíru ... vyrobené knihtiskem ... nebo mechanické rozmnoženiny napsané rukou nebo psacím strojem ... při společném podeji alespoň 10 zásilek se zcela shodnými rozmnoženinami“. Pošta mohla učinit i výjimky.

Převedení podeje dopisnic se stvrzením příjmu balíku z Bohušovic do Prahy na jaře 1944 bylo způsobeno pravděpodobně jejich velkým množstvím. Všechny bylo nutno opatřit výplatními známkami a předat do Bohušovic. Předání musela zajišťovat německá služebna. Zaslání kurýrní poštou a předání ŽRS v Praze bylo jednodušší. ŽRS sama zajišťovala výplatní známky i podej dopisnic se stvrzením příjmu k poštovní přepravě převážně na poštovním úřadu Praha 2 v Kaprové ulici. Druhým vysvětlením může být skutečnost, že došlo k vypovězení smlouvy mezi protektorátní poštovní správou a říšskými úřady a dopisnice se stvrzením příjmu začaly podléhat výplatnému jako dopisnice užívané pro listovní styk. Jejich frankování 60h známkou od března 1944 u pražských podání tomu nasvědčuje. Část dopisnic zasílaných pražským příjemcům bylo také vypláceno 60h známkou, ale většinou byly zasílány bez ní, zřejmě na základě sjednaného paušálu, vyplacené frankotypem apod. Stejně jako dopisnice používané v listovním styku je později doručovali i kurýři ŽRS. Jejich doručením odesílateli balíku se uzavíral kruh evidence každé jednotlivé připouštěcí známky a zásilek na ní vázaných.

Množství použitých připouštěcích známek

O počtu použitých připouštěcích známek nebyl dohledán žádný záznam. Podle roční zprávy židovské samosprávy činil počet došlých balíků a balíčků do Terezína v roce 1944 530 811 kusů, z toho z ciziny 151 533 kusů. Z protektorátu, z říše a okupovaných území by muselo dojít 379 278 balíků, tj. v průměru 31 607 měsíčně, při šestidenním cyklu týdne tedy kolem 1 200 až 1 300 ks denně. Zásilky s připouštěcí známkou nebyly odlišeny. Přibližný počet použitých připouštěcích známek by snad mohly lépe osvětlit následující dohledané prameny.

Turnusy pro přijímání žádostí o připouštěcí známku

V zápisu z jednání velitele tábora se židovským starším ze 3. 1. 1945³² bylo uvedeno, že veliteli tábora byl předán 37. seznam připouštěcích známek. Bližší údaje chybí a ani dříve ani později se obdobný zápis v dochovaných materiálech nevyskytl. Vycházíme z předpokladu, že tak složitá evidence připouštěcích známek, jak ji přibližuje předcházející text, by měla smysl jen tehdy, kdyby byla provázána od okamžiku vyhlášení turnusu pro žadatele v ghettu až po vydání známky odesílateli v protektorátu. Informacím, které byly vězňům poskytovány v denních rozkazech či ve Zprávách židovské samosprávy, předcházelo jejich projednání s velitelem tábora. Mezi zápisy z jednání velitele tábora se židovským starším a denními rozkazy (Zprávami židovské samosprávy - ZŽS) tedy existuje blízký obsahový vztah. V denních rozkazech nebo ZŽS byly pravidelně vyhlášovány turnusy pro odevzdávání žádostí o připouštěcí známky, a to po etapách podle dne příchodu žadatele do Terezína. Časovou posloupnost některých turnusů a jejich etap se podařilo dohledat:³³

Výdej formulářů - žádostí o zařazení do seznamu příjemců

od 4. 8. 1943 (denní rozkaz č. 348 z téhož dne)

Příjem vyplněných žádostí do 10. 8. 1943 (tamtéž)

I. turnus od ?

do 12. 11. 1943 (denní rozkaz č. 377 ze 13. 11. 1943)

II. turnus od 13. 11. 1943

(tamtéž)

do 23. 2. 1944 (denní rozkaz č. 412 z 21. 2. 1944)

do 5. 3. 1944 prodlouženo (denní rozkaz č. 418 ze 4. 3. 1944)

III. turnus od 16. 3. 1944

(denní rozkaz č. 423 ze 16. 3. 1944)

do 16. 6. 1944 (ZŽS č. 20 ze 14. 6. 1944)

IV. turnus od ?

do 18. 9. 1944 (ZŽS č. 44 ze 14. 9. 1944)

do 20. 9. 1944 prodlouženo (formulář s upozorněním na konec IV. turnusu)

V. turnus od 14. 9. 1944

(ZŽS č. 44 ze 14. 9. 1944)

do 2. 12. 1944 (formulář s upozorněním na konec V. turnusu)

VI. turnus od ?

do 12. 4. 1945 (okružní list oddělení vnitřní správy - vedení budov č. 368 z 11. 4. 1945)

VI. turnus od 12. 4. 1945

(tamtéž)

do ?

Nejlépe dokumentovány jsou turnusy II. a III. s téměř kompletními etapami.

II. turnus

1. etapa (denní rozkaz č. 377 ze 13. 11. 1943, pro osoby došlé do 26. 2. 1942)
2. etapa (denní rozkaz č. 394 z 24. 12. 1943, pro osoby došlé do 31. 5. 1942)
3. etapa (denní rozkaz č. 396 ze 30. 12. 1943, pro osoby došlé do 16. 7. 1942)
4. etapa (denní rozkaz č. 402 z 19. 1. 1944, pro osoby došlé do 22. 9. 1942)
5. etapa (denní rozkaz č. 408 z 5. 2. 1944, pro osoby došlé do 21. 12. 1942)
6. etapa (denní rozkaz č. 409 z 9. 2. 1944, pro osoby došlé do 16. 1. 1943)
7. etapa (denní rozkaz č. 411 z 15. 2. 1944, pro osoby došlé do 5. 7. 1943)
8. etapa (denní rozkaz č. 412 z 21. 2. 1944, pro osoby došlé do 23. 2. 1944)
9. etapa (denní rozkaz č. 418 ze 4. 3. 1944, pro zbylé, možná nové, transporty prodloužena do 5. 3. 1944)

III. turnus

1. etapa (denní rozkaz č. 423 ze 16. 3. 1944, pro osoby došlé do 14. 12. 1941)
2. etapa (denní rozkaz č. 427 z 29. 3. 1944, pro osoby došlé do 31. 3. 1942)
3. etapa (ZŽS č. 1 z 15. 4. 1944, pro osoby došlé do 20. 6. 1942)
4. etapa (ZŽS č. 7 z 29. 4. 1944, pro osoby došlé do 3. 8. 1942)
5. etapa (ZŽS č. 11 z 10. 5. 1944, pro osoby došlé do 20. 11. 1942)
6. etapa (ZŽS č. 15 ze 30. 5. 1944, pro osoby došlé do 31. 5. 1944)
7. etapa (ZŽS č. 20 ze 14. 6. 1944, prodloužení turnusu do 16. 6. 1944)

Ve druhém turnusu, který trval 3,5 až 4 měsíce, bylo oznámeno 9 etap. Přibližná délka jedné etapy byla 2 týdny. Ve třetím turnusu byly dohledány zřejmě všechny etapy. Za 3 měsíce bylo vyhlášeno 7 etap, tedy jedna etapa přibližně za 13 dní. Ve IV. turnusu, pravděpodobně také tříměsíčním, bylo dohledáno 5 etap, ale první chybí. Délka jedné etapy byla opět zhruba 14 dní. Počet týdnů od poloviny července 1943 do konce roku 1944 vychází přibližně na 75 a cyklus jednotlivých etap na 2 týdny. Polovina ze 75 týdnů je 37,5. 37. seznam připouštěcích známek ze 3. 1. 1945, předložený židovským starším veliteli ghetta by mohl odrážet skutečnost, že od zavedení připouštěcích známek v červenci 1943 do konce roku 1944 bylo vyhlášeno 37 přibližně dvoutýdenních cyklů pro příjem žádostí o připouštěcí známky, tak jak jsou od listopadu 1943 doloženy většinou čtrnáctidenními etapami jednotlivých turnusů.

Evidence připouštěcích známek - čísla a série

Pravdivost hypotézy o jednotné evidenci žádostí podaných v turnusech a jejich etapách, seznamů předkládaných veliteli ghetta a čísel a sérií, pod kterými byl výdej připouštěcích známek veden v Praze, by měla být doložena také evidencí Židovské rady starších v Praze. Nejucelenějším pramenem jsou v tomto případě formuláře s výzvou pro vyzvednutí připouštěcích známek a pro jejich zaslání.

Formuláře byly vždy opatřeny datem vyplnění a číslem a sérií vydávané známky. Pouze v prvních dnech po zavedení připouštěcích známek označení série chybí. Při jednotné evidenci by také vydávané série měly vykazovat přibližně čtrnáctidenní cyklus, stejně jako jednotlivé etapy turnusu pro příjem žádostí o připouštěcí známky v ghettu. Lze předpokládat, a dostupné prameny tomu odpovídají, že žádosti vězňů, soustředěné v Terezíně, byly vždy na konci každé etapy turnusu opatřeny evidenčními čísly, která se řídila pořadím přijímaných žádostí. Z přijatých žádostí byl vytvořen číslovaný seznam (souponis). Ten byl zaslán Ústřednímu úřadu pro řešení židovské otázky v Praze. Podle seznamu (počtu žádostí) byl pak ŽRS v Praze předán odpovídající počet známek. Každému tomuto výdeji, označenému jako série, bylo v abecedním pořádku přiděleno velké písmeno nebo později kombinace velkého a malého písmene a každá jednotlivá předávaná známka v sérii měla už přiděleno evidenční číslo shodné s číslem žádosti v zasláném seznamu, to znamená, že již byla vydávána pro určeného příjemce v protektorátu. Pod touto evidencí ŽRS v Praze dále vedla předávání známek pobočkám (konsignace sérií) a jednotlivým příjemcům v protektorátu prostřednictvím formulářů pro osobní vyzvednutí známky nebo formulářů pro její zaslání. Podle dochovaných formulářů, na kterých muselo být označení série a čísla známky vždy uvedeno, lze sestavit abecední řadu sérií. Datace v následující tabulce znamená den, kdy byly pro jednotlivou sérii oba typy formulářů vystaveny a čísla známek v závorce jsou nejvyšší doposud dohledaná čísla na formulářích jednotlivých sérií (pořadová čísla zde byla vytvořena pro lepší přehlednost):

	série	den vystavení	nevyšší dohledané číslo		série	den vystavení	nevyšší dohledané číslo
?	bez uvedení série			20.	T	24. 4. 1944	(1726)
1.	A			21.	U	19. 5. 1944	(1680)
2.	B	26. 7. 1943	(1390)	22.	V	31. 5. 1944	(1900)
3.	C	10. 8. 1943	(1001)	23.	W	10. 6. 1944	(1807)
4.	D			24.	X	28. 6. 1944	(1444)
5.	E			25.	Y	30. 6. 1944	(1566)
6.	F	31. 8. 1943	(1470)	26.	Z	6. 7. 1944	(1297)
7.	G	11. 10. 1943	(1673)	27.	Aa	14. 7. 1944	(533)
8.	H	20. 10. 1943	(1365)	28.	Ab	5. 8. 1944	(1186)
9.	I	16. 11. 1943		29.	Ač	17. 8. 1944	(1418)
10.	J	23. 11. 1943	(1927)	30.	Ad	24. 8. 1944	(1742)
11.	K	7. 12. 1943	(1028)	31.	Ae	9. 9. 1944	(1695)
12.	L	20. 12. 1943	(864)	32.	Af		
13.	M	15. 1. 1944	(1466)	33.	Ag	15. 1. 1945	(859)
14.	N	26. 1. 1944	(1890)	34.	Ah	25. 1. 1945	(1038)
15.	O	16. 2. 1944	(1923)	35.	Ai		
16.	P	28. 2. 1944	(1531)	36.	Aj		
17.	Q	12. 3. 1944	(1456)	37.	Ak	22. 3. 1945	(754)
18.	R	21. 3. 1944	(1993)	38.	Al	? 3. 1945	(1799)
19.	S	29. 3. 1944	(1691)	39.	Am	18. 4. 1945	(1957)

Vezmeme-li za základ série H až M, tedy šest sérií, a dobu od 20. 10. 1943 do 5. 1. 1944, to je 76 dní, byla vydávána jedna série v průměru za 12 dní. Mezi výdejem dalších šesti sérií R až W uplynulo 81 dní, tedy na jednu sérii připadá 13,5 dne. Ve zhruba dvoutýdenních cyklech, samozřejmě se statistickými odchylkami způsobenými jednak zaokrouhlováním a především nepravidelností samotných sledovaných akcí, se vyhlášené etapy turnusů a výdej jednotlivých sérií ŽRS v Praze shodují. Shoduje se také počet dvoutýdenních cyklů (etap) od zavedení připouštěcích známek do konce roku 1944 a pořadové číslo předávaného seznamu žadatelů o připouštěcí známku - 37. U pořadových čísel vydávaných sérií je nutno počítat s časovým posunem, tedy s dobou, která uplynula od odevzdání žádosti v ghettu do vystavení formulářů pro výdej známek či konsignací známek na ŽRS v Praze. Započítají-li se navíc do seznamu doloženy, i zde vychází pořadí 37. výdeje připouštěcích známek příjemcům přibližně na únor či maximálně začátek března 1945, což odpovídá předpokladu. Potvrzení hypotézy by znamenalo velice důležitý fakt. Čísla známek, tedy čísla u sérií známek na formulářích, se mohou stát vodítkem k dohledání počtu použitých připouštěcích známek, protože odpovídají počtu žádostí podaných v ghettu. Čísla vydávaných známek nepřekračují hranici 2 000. Důležité ovšem je, že vysoká čísla známek jsou i u pozdějších sérií -Al 1799, Am 1957 a na sledovaném vzorku formulářů pro naprosto různé příjemce je celá čtvrtina čísel známek vyšší než 1 500. Vezmeme-li počet sérií do dubna 1945, to je předpokládaných 39 až 40, násobeno dvěma tisíci kusů dává číslo 78 až 80 tisíc použitých připouštěcích známek od jejich zavedení v červenci 1943 do dubna 1945.

Závěrem, který je zároveň výzvou, lze říci, že přibližný počet použitých připouštěcích známek by mohl být dohledán soustředěním nejvyšších čísel známek jednotlivých sérií z formulářů, které se nacházejí ve sbírkách muzeí nebo sběratelů. Tím by byla hypotéza o počtu skutečně poštovně použitých připouštěcích známek potvrzena či opravena.

Nelze však přitom opomenout skutečnost, že vše, co se v ghettu odehrálo, a to včetně rozhodnutí o životě a smrti vězňů, záviselo zcela na libovůli velitele tábora a jeho nadřízených. Jediný jejich rozkaz mohl v okamžiku všechno změnit. Proto je možné vytvořit, a to i na základě pramenů, jen pravděpodobný obraz poštovní historie terezínského ghettu a každý další pramenný materiál, který se ještě vyskytne, ho může potvrdit nebo poopravit.

Tato kniha popisuje pouze jednu část života vězňů v terezínském ghettu, s cílem, aby bylo dokumentováno a nebylo zapomenuto bezpráví, kterému byli vězni - muži, ženy i děti - vystaveni.